

China op het Olympische erepodium

AUTEUR Gladys Chong

FOTOGRAFIE Gladys Chong & Abhi Yerra

De aanstaande Olympische Spelen in Beijing zijn een mondiaal mediaspektakel waarmee China, als wereldmacht in opkomst, zichzelf op de kaart wil zetten. Wereldwijde media-aandacht heeft behalve voordelen ook nadelen, zowel voor de lokale bevolking als voor de overheid van het gastland zelf.

Sinds enkele jaren is de berichtgeving over China in de Nederlandse media sterk uitgebreid. Het lijkt wel alsof het avondnieuws er een dagelijks item heeft bij gekregen. Die plotselinge interesse voor de Volksrepubliek heeft alles te maken met de sterke economische groei en het toenemende belang van China in het mondiale kapitalisme. Het grootse mediaspektakel dat Beijing 2008 vormt, moet dan ook in samenhang daarmee geanalyseerd worden.

Vanaf China's debuut op de Zomerspelen van 1932 hadden de Olympische Spelen voor de Chinese autoriteiten een duidelijke politieke functie. Ze bleken ideaal om de nationale trots en identiteit aan te wakkeren. Het bood gelegenheid om de geloofwaardigheid ten opzichte van de eigen bevolking te verstevigen en vooral ook om de internationale relaties te verbeteren.

Ondanks de pogingen om de politieke mogelijkheden van de Spelen optimaal te benutten, blijken de externe media en de kritiek die daarin wordt geuit niet volledig te controleren. De Olympische Spelen vormen van oudsher een internationaal podium voor uiteenlopende en eventueel strijdige opinies. Dat de Amerikaanse filmregisseur Steven Spielberg zich recentelijk terugtrok als artistiek adviseur van de Spelen

omwille van het onduidelijke Chinese standpunt over de burgeroorlog in Darfur toont bijvoorbeeld aan dat de Spelen niet uitsluitend het gastland ter promotie dienen.

Dit artikel begint met een historische schets van de ontwikkeling van de Chinese Olympische droom. Daarna volgt een analyse van de politiek-economische functie van sport bij de ontwikkeling van een nieuw China. De bedoeling is om te verklaren waarom het binnenhalen van de Olympische Spelen zo hoog op de agenda van de Chinese autoriteiten stond en waarom de aanvraag zoveel steun van de bevolking kreeg. Ten derde wordt stilgestaan bij de rol van de Spelen in de bredere context van mondiale stedelijke concurrentie. Ten slotte wordt aandacht besteed aan de protesten die de Spelen wereldwijd oproepen.

China's Olympische droom

'One World, One Dream,' zo luidt de slagzin van Beijing 2008. Ondanks de poging het kosmopolitisch ideaal van mondiale eenheid uit te drukken, verwijst de slogan toch vooral naar China's eigen Olympische droom, die bijna even oud is als de Spelen zelf. Het Internationaal Olympisch Comité voerde tijdens de selectieprocedure voor de Spelen van 2008 een opiniepeiling uit die aantoonde dat 95 procent van de bevolking van Beijing de aanvraag ondersteunde – het hoogste percentage van alle mededingende steden. Toen China op 13 juli 2001 het mandaat kreeg voor de organisatie, brak in het ganse land en vooral in Beijing een ware volksgedreue los. De beelden van feestende Chinezen op het Plein van de Hemelse Vrede gingen de hele wereld over. Het was een veelbetekenend moment: voor veel Chinezen was

het niet alleen een droom die werkelijkheid werd, maar symboliseerde het tevens de erkenning van China als nieuwe wereldmacht. Waarom hechtten de Chinese autoriteiten en vele inwoners van de Volksrepubliek zoveel waarde aan het organiseren van de Zomerspelen? Om dit te kunnen begrijpen, is het noodzakelijk om de historische achtergrond te schetsen van de introductie van de moderne sport in China en de nauwe samenhang daarvan met de Olympische Spelen. Sport is meer dan een fysiek spelletje met vastgelegde regels. Het is een sociale activiteit met culturele, politieke en economische betekenissen. Sport lijkt universeel, maar is niettemin sociaal en historisch specifiek. Het merendeel van de moderne Olympische sporten zijn in Europa ontwikkeld. De introductie van deze sporten in China was een neveneffect van het negentiende-eeuwse westerse imperialisme waartegen het Chinese keizerrijk onder de Qing-dynastie zich onvoldoende kon verdedigen. Pruisen, Japanse drillmeesters, de Amerikaanse Young Men's Christian Association (YMCA) en missionarissenscholen brachten het land in aanraking met westerse sporten.

Chinese reformisten en revolutionairen moedigden als aanhangers van het sociaaldarwinisme de beoefening van moderne sport en fysieke activiteit sterk aan. De reformisten geloofden dat moderne sport China's passiviteit zou verhelpen en de modernisering versnellen. De gedachtegang van de revolutionairen was min of meer hetzelfde. Zij meenden dat fysieke activiteit niet alleen lichaam en geest versterkten, maar ook het land als geheel.

De moderne Olympische Spelen, vormgegeven naar het antieke Griekse voorbeeld van drieduizend jaar geleden, is een sportevenement dat de oorsprong van de westerse beschaving symboliseert. De geest van de moderniteit is een belangrijk element van die beschaving, dat wordt weerspiegeld in het competitieve karakter van de Spelen. De aantrekkingskracht van de Spelen buiten de grenzen van 'het Westen' en het reformistische streven naar een modern China leidden al in 1908 tot de wens om als gastland op te treden. Desondanks liet de daadwerkelijke deelname van China op zich wachten tot 1932 in Los Angeles. De Kwomintang, of Chinese Nationale Volkspartij, die China sinds de revolutie van 1911 regeerde, zag het belang van de Olympische Spelen voor zowel de landelijke als de internationale politiek in en vaardigde in 1936 een sterk team af naar de Spelen van Berlijn. De delegatie presteerde echter slecht en keerde gefrustreerd en vervuld van schaamte terug.

Naar verloop van tijd is sport de kracht van China en haar bevolking gaan symboliseren en heeft een duidelijke rol gekregen in de ontwikkeling van het nieuwe China en het Chinese nationalisme. Daarom was het zwakke optreden in Berlijn zo'n bittere pil: het stond voor het onvermogen van China en het hele Chinese volk. Succes op de Spelen werd een heilige noodzaak en een opdracht die de laatste decennia door de Chinese overheid keer op keer is herhaald.

Sport en internationale politiek

Hoewel China tijdens de Koude Oorlog drie decennia lang niet deelnam aan de Olympische Spelen, maakten de sterke prestaties van de Sovjet-Unie en de Oost-Europese satellietstaten tijdens de Spelen van 1952 in Helsinki grote indruk. Ze leken een succesvol politiek systeem te weerspiegelen. Vanaf dat moment realiseerde Mao Zedong,

die sinds 1935 de voorzitter van de Communistische Partij was, zich het belang van sport voor de nationale en internationale politiek. Hij maakte het tot een integraal onderdeel van de Chinese politieke agenda met het doel om zich als machtige moderne staat aan de wereld te kunnen presenteren. Enerzijds werd sport zo een middel om internationaal prestige en legitimiteit mee te verwerven en anderzijds versterkte het de interne samenhang en de macht van het regime, dat zich opwierp als de hoeder van het land in opkomst.

Begin jaren zeventig betekenden vriendschappelijke tafeltenniswedstrijden tussen de Verenigde Staten en China een doorbraak in het herstel van de bekoelde internationale relaties: de zogenaamde 'pingpongdiplomatie'. Sport stelde de Volksrepubliek met andere woorden in staat om de banden met de internationale politiek weer aan te halen.

Deng Xiaoping volgde Mao Zedong na diens dood in 1976 op. In 1978 herstelde hij het zogenaamde opendeurbeleid, waardoor China weer handelsbetrekkingen met de rest van de wereld kon aangaan. Opnieuw speelde sport daarbij een belangrijke rol. In 1984 stuurde China andermaal een delegatie richting de Spelen in Los Angeles en nu met meer succes: de eerste gouden medailles waren een feit. Vanaf dat moment presteerde China op iedere Spelen beter en beter. In Athene (2004) stonden uiteindelijk alleen de Verenigde Staten nog boven China in het medailleklassement. Deze gestage opmars symboliseert de groeiende economische en politieke macht van China in de internationale arena.

Het goud en zilver dat de sporters naar China brachten volstond uiteindelijk niet meer. De ambities van de Chinese autoriteiten reikten verder: ze wilden het prestigieuze sportevenement zelf organiseren. Deze uitdrukkelijke wens werd voor het eerst verwoord in juli 1990 toen Deng Xiaoping een officieel bezoek bracht aan het sportersdorp van de Aziatische Spelen in Beijing. De interesse voor het organiseren van de Spelen viel samen met het moment dat het imago van China zwaar was aangetast door de gewelddadig neergeslagen studentendemonstraties in 1989. De Olympische Spelen moesten de geloofwaardigheid van de regering redden, de interne spanningen sussen en het beeld van China in het buitenland opkrikken. Sydney kreeg de Spelen van 2000 echter toegewezen.

Die nederlaag was opnieuw niet snel verteerd. Chinese regeringsleiders, journalisten, columnisten en zelfs academici beschuldigden de Verenigde Staten en het Westen ervan alles in het werk te hebben gesteld om China de Spelen te ontzeggen. De Chinese media plaatsten het land in een slachtofferrol en suggereerden een westers complot. Opvallend genoeg was het gevolg dat de nationalistische sentimenten extra werden aangewakkerd en dat de hoop op de organisatie van de Spelen nu ook door het brede publiek werd gedeeld. Eén ding is zeker: als het nationalisme in China inderdaad uitsluitend top-down wordt opgelegd, zoals door de westerse media dikwijls wordt beweerd, dan was de massale teleurstelling nooit zo sterk geweest. De geschiedenis nam een onverwachte wending, want het verliezen van de bid bleek in het voordeel van de regering uit te pakken.

Een tweede gooi naar de organisatie van de Spelen was daarom logisch en wenselijk. De autoriteiten trokken hun lessen uit de mislukte poging en verschenen in 1999 beter voorbereid opnieuw aan het appél voor de Olympiade van 2008. Dit keer met succes, en de wereld is er

新北京 新奥运 New Beijing Great Olympics

中共北京市委宣传部
Publicity Department of the Beijing Municipal Committee of the CPC

北京市人民政府新闻办公室

Het hypermoderne wordt verbonden met het klassieke: het Nationale Stadion en de Tempel van de Hemel.

getuige van geweest hoezeer de Chinezen en de Chinese regering deze overwinning hebben omarmd. De Spelen blijken een probaat middel om de legitimiteit van het bewind intern te bestendigen. Internationaal gezien grijpt China de kans aan om zichzelf op een positieve manier aan de wereld te tonen en zo iets van de weerstand weg te nemen die haar opkomst als economische supermacht oproept.

Beijing als wereldstad

Onder invloed van globalisering zijn de Olympische Spelen steeds groter geworden en willen er steeds meer steden de organisatie op zich nemen. De Spelen zijn het bekendste mediaspektakel van onze tijd, wat wordt onderstreept door het feit dat de kosten hoofdzakelijk worden gedekt door de verkoop van uitzendrechten en wereldwijde sponsorcontracten. Ook de aanwezigheid van drie journalisten voor elke deelnemende sporter laat zien dat de Spelen bovenal een mediaspektakel zijn.

Overall ter wereld staan steden tegenwoordig onder druk om de concurrentie met andere steden aan te gaan. Volgens geograaf David Harvey dwingt de competitie om hypermobiele werknemers en buitenlandse investeringen de stadsbesturen in Noord-Amerika en West-Europa tot een ondernemende houding. Dit betekent enerzijds een beperking van hun uitgaven en anderzijds dat ze op zoek moeten naar creatieve manieren om hun economische groei te stimuleren. In deze wereldwijde concurrentie moeten steden zich bovendien van elkaar onderscheiden, en het organiseren van de Olympische Spelen is een uitstekende manier om dat te doen.

We mogen desondanks niet vergeten dat de organisatie van de Spelen

ook grote investeringen vereist. Om de noodzakelijke sporttempels en infrastructuur te bouwen, is veel geld nodig. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat er zware kritiek is geuit op de reusachtigheid van de meest recente Spelen vanwege de grote financiële risico's. Veel Olympische steden leden verlies en lossen nog steeds hun schulden af. Het officiële budget van Beijing bedraagt 1,6 miljard dollar, maar analisten zoals Cameron zijn ervan overtuigd dat dertig miljard dollar een reëlere schatting is. In de geschiedenis van de Spelen is nog nooit zo'n groot budget vrijgemaakt. Beijing heeft een groot deel van dat gigantische bedrag gebruikt om de stad te verfraaien met prestigieuze bouwprojecten, waaronder het Nationale Theater, het Nationale Stadion ('het Vogelnest'), het Nationale Zwemcentrum ('Waterkubus'), een nieuwe terminal bij de internationale luchthaven en een nieuw controversieel hoofdkwartier voor de Chinese staatstelevisie van Rem Koolhaas. Om Beijing te kunnen verkopen als een hypermoderne wereldstad en te kunnen concurreren met steden als Londen en New York, zijn al deze in het oog springende gebouwen architecturale hoogstandjes van wereldberoemde architecten. Dit alles om ten overstaan van de wereld een spetterende indruk te kunnen maken. Beijing wordt overigens niet alleen gepromoot als een moderne stad, maar ook als een stad met geschiedenis. Bijna al het promomateriaal verwijst naar China's eeuwenoude cultuur. In de brochures staat het oude, de Tempel van de Hemel bijvoorbeeld, direct naast het nieuwe, zoals het nieuwe Nationale Stadion. Het hypermoderne wordt zo verbonden met het klassieke. Door het strategisch gebruik van dit discours plaatst Beijing zich als de hoofdstad van een vijfduizend jaar oude beschaving onmiddellijk naast Athene, de vermeende oorsprong

China grijpt de Olympische Spelen aan om zichzelf wereldwijd positief te manifesteren.

van de westerse beschaving en de bakermat van de Olympische Spelen.

Cultuur wordt echter ook in een disciplinerend discours gebruikt. Beijing is vergeven van de slogans die burgers aansporen om zich 'beschaafd' te gedragen, zoals: "Verwelkom de Olympische Spelen. Wees beschaafd. Vernieuw." Onder 'beschaafd' verstaat de regering bijvoorbeeld netjes wachten in een rij, niet duwen en niet spugen. Dit discours spoort de Chinezen aan om volgzzaam te voldoen aan de wens van de autoriteiten: het voorstellen van de Volksrepubliek als een ordentelijk land. De vraag is wel hoe effectief dergelijke overheids campagnes werkelijk zijn.

Beijings promotie als wereldstad heeft ook een keerzijde. Velen beargumenteren dat het geld dat uitgegeven wordt aan ambitieuze bouwprojecten beter besteed zou zijn aan sociale voorzieningen. Anderen wijzen erop dat er inderdaad nieuwe sporttempels verrijzen, maar dat het sociale weefsel in hutongs daarvoor vernietigd wordt. Mensen worden immers gedwongen om te verhuizen uit die eeuwenoude buurten met hun smalle straatjes. De prijs voor de Olympische roem voor de gemiddelde Chinees zou wel eens beschamend hoog kunnen zijn.

De meeste dromen zijn bedrog?

Door de organisatie van de Olympische Spelen kan China zich op de kaart zetten, maar de kans op drie weken volop internationale media-aandacht kan ook negatief uitpakken. Beijings kandidaatsstelling en de daaropvolgende toekenning deed wereldwijd heel wat stof opwaaien. Overall ter wereld gaan proteststemmen op. Westerse media in het bijzonder bekritisieren de kandidatuur van China op basis van de slechte mensenrechtensituatie in het land, de vervolging van leden van de Falun Gong, de onderdrukking van de Tibetanen en milieuproblemen. Internationale pressiegroepen hebben met name het gebrek aan persvrijheid en vrije meningsuiting onder de aandacht gebracht. Ondanks de overheidscontrole, die in de tijd van het internet duidelijk haar grenzen heeft, zijn Chinese activisten er zelf in geslaagd om hun bezorgdheid uit te drukken over de sloop van hutongs en de gedwongen verhuizing van vele bewoners zonder afdoende compensatie. En laten we bovendien Taiwan niet vergeten. China grijpt de Spelen namelijk aan om het idee van een verenigd China te versterken, zowel op het vlak van identiteitspolitiek als dat van internationale legitimiteit. Uiteraard is dit een heikel punt. De Taiwanese regering en de eilandbewoners zelf hebben wellicht een geheel ander beeld van een verenigd China.

De Olympische Spelen zijn een dure publiciteitsstunt waarbij het de vraag is in hoeverre de Chinese burgers er zelf van profiteren. Zeker is dat ze in de aanloop naar de Spelen vervuld zijn van trots. Maar blijft dat ook zo na de Spelen? De Spelen zijn dan misschien de ideale

Demonstratie voor Tibet tijdens de passage van de Olympische vlam in San Francisco, Verenigde Staten.

gelegenheid om het land te promoten, maar hoe de Chinezen en de rest van de wereld het evenement interpreteren ligt buiten de invloedssfeer van de Chinese regering. Duidelijk is in ieder geval wel dat niet alleen de Chinese regering voordeel wil halen uit het feit dat China eventjes in het middelpunt van de belangstelling staat.

Gladys Chong (p.g.chong@uva.nl) werkt aan een proefschrift over de wijze waarop de Chinese autoriteiten de Olympische Spelen gebruiken voor promotiedoeleinden. Haar onderzoek is onderdeel van het door NWO gefinancierde project Celebrations and Contestations of Chineseness: The Beijing 2008 Olympics and 21st Century Imaginations of Place, Culture and Identity. Vertaald door Bruno Meeus, Nick Schuermans en Martijn van der Linden.

Literatuurselectie

- Brownell, S. (2007) China and the Olympic Games: body culture, East and West. Amsterdam School for Social Science Research seminar over Body, society & politics.
- Broudehoux, A. (2007) Spectacular Beijing: the conspicuous construction of an Olympic metropolis. *Journal of Urban Affairs* 29, 4, pp.383-399.
- Cameron, S. (2002) New venues for '08 Games will cost China \$ 30 B, consultancy says. *Sport Business Journal* 4, 50, p.54.
- Close, P., D. Askew & X. Xin (2007) The Beijing Olympiad. The political economy of a sporting mega-event. Londen, New York: Routledge.
- Harvey, D. (1989) From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 71, 1, pp.3-17.